

Vier visies

Zin en onzin van de doorstroomtoets

Begin dit jaar barstte de discussie over de doorstroomtoets (opnieuw) los. Voorlopige schooladviezen en toetsadviezen bleken soms ver uit elkaar te liggen, en er waren vraagtekens bij de vergelijkbaarheid van verschillende doorstroomtoetsen. Toch hebben we er volgend schooljaar vermoedelijk gewoon weer mee te maken. Wat is het nut van de doorstroomtoets? Hoe gebruik je 'm op een zinvolle manier? Vier meningen.

Opinie

'Doorstroomtoets brengt in kaart wat we allang weten'

Anje Poppinga-Geerligs: kwaliteitscoördinator primair onderwijs OBS Hurdegaryp (school van Adenium): 'De doorstroomtoets: een instrument dat moet meten op welk niveau een kind het voortgezet onderwijs kan instromen. Als wij dit met de doorstroomtoets goed in het vizier zouden krijgen, zou de doorstroomtoets het kind kansen bieden. Maar geeft de toets ons deze informatie? Hebben we deze wel nodig om een kansrijk advies te geven? De huidige doorstroomtoets brengt het niveau van het kind in kaart op drie cognitieve vlakken: taal, lezen en rekenen. Feitelijk brengt deze in beeld wat we binnen het basisonderwijs allang weten. Acht jaar lang volgen, begeleiden en observeren wij immers de ontwikkeling van ieder kind – op deze én andere gebieden. Wat is dan de toegevoegde waarde van de doorstroomtoets? Alleen kijken naar de cognitieve ontwikkeling geeft een eenzijdig beeld van wie een kind is. Dit staat haaks op wat uiteindelijk onze bedoeling is. Voor ons is fundamenteel: hoe zorgen we ervoor dat elk kind volledig wordt gezien, gehoord en gewaardeerd? Onderwijs gaat, voor ons, over het begeleiden van

kinderen naar een toekomst waarin zij zich zelfbewust kunnen ontplooiën en kunnen bijdragen aan de maatschappij (Biesta, 2022, red.). Daarvoor is veel meer nodig dan goed kunnen lezen en rekenen. Als team voelen we de verantwoordelijkheid om een omgeving te creëren waarin álle kinderen, ongeacht achtergrond of capaciteiten, kunnen leren. Ook creatief, sociaal-emotioneel, op de gebieden van burgerschap en wereldoriëntatie. Het gaat erom, zoals ik Leraar van het Jaar 2021 Ismail Aghzanay eens tijdens een lezing hoorde zeggen, dat alle kinderen zich volledig kunnen ontwikkelen en volwaardig kunnen deelnemen. Wij gebruiken de data van de doorstroomtoets om ons onderwijs kritisch te analyseren, als onderdeel van onze cyclus van handelingsgericht werken. Krijgen de leerlingen goed taal-, lees- en rekenonderwijs? Leren ze genoeg? De data uit de toets gebruiken we als hulpmiddel om terug te kijken op de keuzes die gemaakt zijn. Bijvoorbeeld de keuze voor de manier waarop we onze rekenmethode inzetten, wat voor onze school effectieve instructie is, en wat we daarin nog te leren hebben. We analyseren het effect van eerder gemaakte keuzes. En maken op basis van de data bewuste keuzes voor de toekomst. De data helpen ons dus inzicht te krijgen in hoe we ons taal- lees- en rekenonderwijs nóg beter kunnen maken. Samenvattend: geeft de doorstroomtoets ons antwoord op de vraag op welk niveau een leerling het beste kan instromen in het voortgezet onderwijs? Nee. Die inzichten halen we niet uit één momentopname, maar uit onze dagelijkse praktijk en uit onze reflectie, ook met behulp van data uit diverse toetsen. We maken vervolgens bewuste keuzes met het oog op de brede ontwikkeling van ieder kind. Dáár ligt de echte waarde van ons onderwijs!'

Literatuur

- Biesta, G. (2022). *Wereldgericht onderwijs. Een visie voor vandaag*. Phronese.

'Toets en advies van leraar samen maken potentie leerling zichtbaar'

Lucas Verbunt is persvoorlichter namens de Inspectie van het Onderwijs: 'Sinds 2014/2015 is het voor alle scholen in Nederland verplicht om een eindtoets af te nemen. In 2023/2024 is de eindtoets vervangen door de doorstroomtoets. Er zijn meerdere redenen waarom we het belangrijk vinden dat de leerlingen van groep 8 een doorstroomtoets maken.

Allereerst om leerlingen gelijke kansen te bieden op een passende plek in het vervolgonderwijs. De doorstroomtoets meet de taal- en rekenvaardigheden van een leerling en bepaalt op basis van die prestaties een advies voor de best passende schoolsoort in het voortgezet onderwijs: het toetsadvies. De doorstroomtoets is het tweede, objectieve gegeven naast het voorlopig schooladvies dat leerlingen in januari van de school krijgen. Leraren zijn mensen en hebben net als iedereen blinde vlekken en (onbewuste) vooroordelen, ook bij het geven van het voorlopig schooladvies.

Uit onderzoek blijkt dat beide vormen van informatie samen – de inzichten van de leraar en de inzichten uit de toets – helpen om de potentie van iedere leerling inzichtelijk te maken en het best passende vervolgonderwijs te bepalen (Lek, 2020; Ministerie van OCW, 2024, red.). De meeste leerlingen zitten in het derde jaar van het voortgezet onderwijs nog steeds op het niveau van het definitieve advies dat ze kregen in groep 8 (Ministerie van OCW, z.d., red.).

We vinden het ook belangrijk dat scholen goed zicht hebben op de resultaten die de leerlingen van hun school behalen. Leerlingen hebben voldoende basisvaardigheden nodig voor een goede aansluiting op het vervolgonderwijs en om later in de maatschappij goed te kunnen functioneren. Bovendien zijn deze basisvaardigheden nodig om kennis te vergaren bij alle andere vakgebieden. De doorstroomtoets geeft inzicht in welke mate de leerlingen het fundamentele- en het streefniveau voor de vakgebieden rekenen, lezen en taalverzorging behalen. De leerlingvolgsysteemtoetsen van verschillende aanbieders geven hier natuurlijk ook enig zicht op en bieden, net als de doorstroomtoets, de mogelijkheid het onderwijs bij te sturen als dat nodig is. Er is echter geen zicht op de vergelijkbaarheid van deze toetsen. Bovendien zijn deze toetsen bekend bij de leraren en vindt mogelijk (onbewust) *teaching to the test* plaats. Dat is minder het geval bij de doorstroomtoets, omdat de opgaven in deze toets vooraf onbekend zijn.

'Bij toetsen uit het leerlingvolgsysteem vindt mogelijk (onbewust) *teaching to the test* plaats'

Verder bieden de resultaten van de doorstroomtoets ons enige informatie over de kwaliteit van het onderwijs. Het schooladvies biedt hiervoor onvoldoende houvast, omdat het geen objectief gegeven is. Zo zien we dat leerlingen met dezelfde capaciteiten verschillende adviezen krijgen (Inspectie van het Onderwijs, 2023, red.).

Als de resultaten in vergelijking met andere scholen zorgelijk lijken, gaan we hierover allereerst in gesprek met het bestuur. Afhankelijk van de uitkomsten van dat gesprek voeren we een onderzoek uit op de school om te kijken hoe het staat met de kwaliteit van het onderwijs in brede zin. We kijken dan altijd naar meerdere aspecten van het onderwijsleerproces, de veiligheid en de kwaliteitszorg op de school. Tot slot is de doorstroomtoets van belang voor ons beeld op stelselniveau: hoe goed presteren de Nederlandse kinderen aan het eind van de basisschool op het gebied van taal en rekenen? Hierover rapporteren wij in de *De Staat van het Onderwijs*. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gebruikt deze inzichten om eventuele beleidsaanpassingen te doen.'

Literatuur

- Lek, K. (2020). *Teacher knows best? On the (dis-)advantages of teacher judgments and test results, and how to optimally combine them* [Proefschrift, Universiteit Utrecht]. Universiteit Utrecht. <https://dSPACE.library.uu.nl/handle/1874/399186>
- Inspectie van het Onderwijs. (2023). *De Staat van het Onderwijs 2023*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2023/05/10/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2023>
- Ministerie van OCW. (2024). *De overstap van PO naar VO. Handreiking schooladvisering*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/10/bijlage-2-handreiking-schooladvisering>
- Ministerie van OCW. (z.d.). *OCW in cijfers*. <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/leerlingen/prestaties-schooladvies-en-heroverweging-schooladvies>

‘Laten we zorgen dat er maar één doorstroomtoets is’

Herman van de Werfhorst is hoogleraar sociologie aan het Europees Universitair Instituut in Florence:

‘Vanuit het vraagstuk van gelijke kansen is er veel te zeggen voor het gebruik van de doorstroomtoets. Leraren zijn, net als iedereen, bevooroordeeld in hun blik op de wereld. Van leerlingen uit meer bevoorrechte milieus en zonder migratieachtergrond zijn de verwachtingen hoger dan je zou verwachten op basis van hun toetscores. Leraren hanteren op zich rationele, maar daarmee niet rechtvaardige, criteria. Bijvoorbeeld door te wijzen op de steun die leerlingen kunnen krijgen van hun ouders. Centrale toetsen neutraliseren deze vooroordelen, en vergroten de kans van kinderen uit minder bevoorrechte milieus om hogerop te komen in het onderwijs.’

‘Centrale toetsen neutraliseren vooroordelen’

Maar we hebben toch al veel gestandaardiseerde informatie in het leerlingvolgsysteem? Dat klopt, maar het leerlingvolgsysteem zou niet de enige gestandaardiseerde informatiebron moeten zijn. Als we de doorstroomtoets zouden schrappen, dan is het risico groot dat de ‘kanalisering’ van leerlingen richting de adviesniveaus nog eerder begint. Het selectiemoment na groep 8 is al bijzonder vroeg in vergelijking met andere landen. Zoals de Onderwijsraad (2021, red.) adviseerde, zou het beter

zijn om het moment van selectie (en daarmee de doorstroomtoets) enige jaren uit te stellen. Zoals veel landen overigens gedaan hebben de afgelopen decennia, met hoopvolle resultaten tot gevolg (Van de Werfhorst, 2019; 2025, red.). Nu is de huidige doorstroomtoets overigens niet zonder serieuze problemen. Uit onderzoek van *De Volkskrant* bleek dat de diverse doorstroomtoetsen niet goed vergelijkbaar zijn (De Zwaan & Van den Berg, 2025, red.). Als gestandaardiseerde toetsen behulpzaam zijn om kansengelijkheid te bevorderen, dan kunnen we maar beter de toets werkelijk standaardiseren: zorg dat er maar één toets is.

‘Toetsen zijn niet goed vergelijkbaar’

De overgang van de eindtoets naar de doorstroomtoets, en het “kansrijk adviseren” dat daaraan gekoppeld is, heeft tot de situatie geleid dat er meer afstroom is tijdens het voortgezet onderwijs (De Zwaan & Van den Berg, 2025, red.). Of dit door kansrijk adviseren of door de gebrekkige kwaliteit van sommige toetsen komt, is nog onduidelijk. Ik zou in ieder geval ook de bal bij het voortgezet onderwijs leggen. Als het zo is dat de doorstroomtoetsen deugen, en middelbare scholen krijgen door kansrijk adviseren een meer diverse leerlingpopulatie, dan is het de taak van die scholen om leerlingen op niveau te houden. Uitbreiding van het aantal leerlingen in de hogere niveaus van het onderwijs moet kunnen: in Duitsland gaan verhoudingsgewijs twee keer zoveel leerlingen naar het vwo als in Nederland. Misschien dat onze scholen voor voortgezet onderwijs, juist door de vroege selectie met homogene klassen, een beetje te veel achterover leunen en hun standaardprogramma draaien.’

Literatuur

- De Zwaan, I., & Van den Berg, J. (2025, 25 januari). Doorstroomtoets moest voor gelijke kansen in het onderwijs zorgen, maar bereikt juist vaak het tegenovergestelde. *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/binnenland/doorstroomtoets-moest-voor-gelijke-kansen-in-het-onderwijs-zorgen-maar-bereikt-vaak-juist-het-tegenovergestelde~b634a04f>
- Onderwijsraad. (2021). *Later selecteren, beter differentiëren*. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2021/04/15/later-selecteren-beter-differentieren>
- Van de Werfhorst, H. (2019). Early tracking and social inequality in educational attainment: Educational reforms in 21 European countries. *American Journal of Education*, 126(1), 65-99. <https://doi.org/10.1086/705500>
- Van de Werfhorst, H. (2025). *Do standardized tests reduce socioeconomic inequalities in education?* Blog op <https://hermwerf.substack.com>

‘Resultaten op de doorstroomtoets hebben voor je onderwijs weinig waarde’

Martin Ooijevaar is directeur onderwijs bij SKOWF, een stichting van 22 reguliere basisscholen in Noord-Holland: ‘Halverwege groep 8 nemen alle basisscholen de doorstroomtoets af. Deze heeft in principe twee functies: selectie en plaatsing van leerlingen én verantwoording naar de overheid (Heij et al., 2025, red.). Maar kun je de resultaten van deze toets ook gebruiken om van te leren? Kun je aan de hand van deze toets tot een professioneel oordeel komen, waarmee je de leerlingen verder kan helpen en het onderwijs kan aanpassen? Ik denk van niet.

‘Kun je met deze toets leerlingen verder helpen? Ik denk van niet’

Om te beginnen toetst de doorstroomtoets een beperkt aantal vaardigheden van taal, lezen en rekenen (Heij, 2024, red.). Andere belangrijke doelen van het basisonderwijs, zoals kennis van de geschiedenis, worden niet getoetst. Daarbij is het goed te beseffen dat de doorstroomtoetsen zo zijn gemaakt, dat ze snel na te kijken zijn door de toetsaanbieders. Daarom wordt er veel gebruik gemaakt van meerkeuzeopgaven die niet altijd aansluiten bij de oefeningen die leerlingen dagelijks maken. Zo wordt er bijvoorbeeld, in plaats van een dictee om het spellingsniveau te bepalen, gekozen voor meerkeuzeopgaven waarin leerlingen het fout gespelde woord moeten herkennen. Bovendien heeft de toets geen diagnostische waarde, omdat je geen inzicht hebt in de inhoud van de toets en de resultaten op toetsvragen. Bij de rapportages krijg je, naast de adviezen, ook overzichten van de behaalde referentieniveaus op groeps- en leerlingniveau. Het kan aantrekkelijk zijn om op basis van deze overzichten snelle conclusies te trekken en je onderwijs aan te passen. Maar weet dat een toetsscore op één genormeerde toets nooit iets kan zeggen over de vorderingen op een vakgebied (Ooijevaar, 2022, red.). Er zijn meer en rijkere bronnen (zoals methodetoetsen en observaties) nodig om de beheersing op de referentieniveaus te bepalen.

‘De toets heeft geen diagnostische waarde’

De beperkte scope, de matige aansluiting met de onderwijspraktijk en de afwezige diagnostische waarde maken dat je deze toets niet kunt gebruiken om iets te zeggen over de ontwikkeling van je leerlingen. Gebruik de resultaten op de doorstroomtoets dus liever heel erg globaal en combineer ze met andere gegevens. Zolang we de doorstroomtoets moeten afnemen, is er een belang voor de leerling (selectie en plaatsing) en de school (verantwoording leerresultaten). Maar mijn advies is: word er voor de inhoud van je onderwijs niet te afhankelijk

van. Een bredere blik is noodzakelijk. Om echt iets te zeggen over de leerlingen is een scala aan informatie over onder meer interesses en behoeften nodig. Dit vraagt om een andere mindset (Kneyber & Sluijsmans, 2025, red.). Deze vragen kunnen daarbij centraal staan: Welke doelen streven we na? En welke informatie hebben we nodig om leerlingen te begeleiden in hun ontwikkeling? De informatie uit de beperkte doorstroomtoets is hierbij maar een zeer klein puzzelstukje.

Literatuur

- Heij, K., Scheerens, J., Boonstra, C., & Prast, R. (2025, 24 februari). *Toetsfuncties onder de loep*. Didactief. <https://didactiefonline.nl/artikel/toetsfuncties-onder-de-loep>
- Heij, K. (2024, 19 juli). *Wat te doen met de doorstroomtoets(en)?* Didactief. <https://didactiefonline.nl/blog/vriend-en-vijand/wat-te-doen-met-de-doorstroomtoetsen>
- Kneyber, R. & Sluijsmans, D. (2025, 12 februari). *Oplossing doorstroomtoets ligt in het voortgezet onderwijs*. Renekneyber.nl. <https://renekneyber.nl/oplossing-doorstroomtoets-ligt-in-het-voortgezet-onderwijs>
- Ooijevaar, M. (2022, 14 september). *Toetsen leergericht gebruiken*. JSW. <https://www.jsw.nl/professionalisering/toetsen-leergericht-gebruiken>

Samen sterk voor professionele begeleiders

Dit artikel is gepubliceerd in *Beter Begeleiden*, het vakblad voor leden van de Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs (LBBO).

De LBBO zet zich in om de positie van begeleiders in het onderwijs te verstevigen. We zijn ervan overtuigd dat begeleiders onmisbare schakels zijn in scholen. Dat begeleiders zich verbeteren als ze elkaar ontmoeten, elkaar inspireren en zich professionaliseren. Daarom verenigen we hen in onze landelijke beroepsgroep (zonder winstoogmerk).

Door lid te worden van de LBBO krijg je volop mogelijkheden om met en van andere begeleiders te leren. Bovendien kun je altijd bij de LBBO terecht voor een vraag over jouw werk – we helpen je graag!

Meer redenen om lid te worden

- 5x per jaar het vakblad *Beter Begeleiden* bij je thuis
- toegang tot onze online materialenbank vol artikelen, materialen en andere vakinhoudelijke informatie
- korting bij de LBBO Academie, vol bijeenkomsten voor begeleiders in het onderwijs
- rechtspositionele ondersteuning
- actuele beroepsstandaarden
- vertegenwoordiging in landelijke overlegorganen
- een krachtige stem in het publieke (onderwijs)debat

Wat is de LBBO?

De LBBO is de overkoepelende beroepsorganisatie voor:

- intern begeleiders
- ambulant begeleiders
- gedragsspecialisten
- jonge-kindspecialisten
- beeldbegeleiders
- specialisten begaafdheid
- zelfstandige begeleiders

Meer informatie over het lidmaatschap?
Kijk op onze website: lbbo.nl

lbbo
Landelijke Beroepsgroep
Begeleiders Onderwijs